

Unus tantum tutor est eligendus, etsi plures sint filii; eligitur autem pleno jure a patre; qui si eum non eligat, aut electus non acceptet, vel cesset, tunc electio pertinet ad *consilium familiæ*, quod est coetus personarum a lege civili ideo electus et deputatus.

578. Q. 2. *Quænam sunt obligationes tutorum et minorum?*

R. ad 1: Tutores imprimis tenentur in conscientia et vi quasi contractus curam gerere minoris, ejus personam tueri, imbuiere bonis moribus, christiane educare vel per se vel per alios, et omnem impendere operam suam, ut artem sibi convenientem ipse ediscat¹. — Bona vero ejusdem temporalia tenentur curare, uti bonus paterfamilias, cujus vices gerunt: qua in re se conformare debent dispositionibus legum civilium. Ad majorem autem securitatem juramentum prærequiritur a tutoribus emittendum coram judice de re fideliter administranda, inventario etiam omnium bonorum confecto intra decem dies a nominatione: et tenetur tum de lucro cessante, tum de damno emergenti, si quod ipsorum culpa in ea administratione obvenerit. Prohibentur cum minore contractum inire, vel illius nomine absque *auctorizatione* transigere. Finita tandem tutela, omnium actorum rationem reddere obstringuntur².

R. ad 2: Cum tutores vices agant parentum respectu minorum, satis est si dicamus, minores erga tutores (vel ipso jure civili) ligari ipsis obligationibus (non ita tamen strictis) *amoris, reverentiæ et obedientiæ*, quibus filii ligantur erga parentes³.

579. Q. 3. *Quænam sunt Magistrorum obligationes?*

R. Qui nobile alios edocendi munus suscipiunt tenentur gravi tum officii tum stipendii ratione:

¹ V. Liguori, *Op. Mor.*, l. III, nn. 341 et 917.

² Art. 511. — C. A. 205. — C. S. 373. — C. P. 272. — C. G. 450. — C. M. 505.

³ Art. 513-14. — C. A. 217. — C. S. 391. — Quoad tutores et consilium familiæ, V. Cod. civ. Gall., ex art. 589 ad art. 475.

1. Idoneam ad munus quod suscipiunt, scientiam callere, ne ipsis errare contingat cum maximo discipulorum damno: *Discas quod possis docere, ne sis miles priusquam tyro, et prius magister sis quam discipulus*, ait D. Hieronymus¹ (OO).

2. Doctrinam rectam tradere, id est S. Scripturæ, Patrum traditioni, Pontificum oraculis et Conciliorum definitionibus consentaneam. Novas docendi methodos sequi poterunt magistri; sed in iis quæ ad Religionis et morum doctrinam pertinent, debent ab omni novitate se prorsus abstinere. Unde Petrus Blessensis: *Non de corde tuo vaticinari præsumas; sed juxta sacri eloquii doctrinam universa discas, et doceas orans cum Propheta: Juxta eloquium tuum, Domine, da mihi intellectum; ergo non supra, non extra, non contra*².

3. Tenentur doctrinam tradere discipulorum intelligentiæ accomodatam; et methodo convenienti eam exponere, ita ut eorum animi non obruantur, neque fastidio afficiantur. Secus ut quid verba facerent?

4. Tenentur semina christianarum virtutum teneris eorumdem animis pedetentim inserere³, et circa ipsorum mores attente invigilare; hæc enim est summa omnium rerum. Cum autem hac præsertim in re præcipua persuadendi via sit exemplum, necesse ideo est, ut magistri in primis sint a vitiis alieni, et in virtutibus emineant: *Magister totus vocalis prodeat, gressus et motus, vocalia sint universa*, ait S. Hieronymus (PP).

580. Quæ omnia etiam Synodus Novariensis (pag. 31) præcipit: ac vult, ut *Ecclesiastici hoc munus suscepturi bonum vitæ testimonium exhibeant. Item ut Parochi super ipsos sedulo invigilent.*

¹ Ep. ad Rusticum. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. III, n. 361.

² Epist. cxi. — Hinc omnes Doctores atque Magistri publici cujuscumque disciplinæ, ex mente Tridentini (sess. xxv, c. ii, de R.), et ex Constitutione *Sacrosancta* Pii IV, tenentur antequam commissum sibi docendi munus aggrediantur, fidei professionem emittere juxta ormulam ab ipso Pio præscriptam. Quæ quidem professio quantum ætate nostra adhuc sit necessaria, nemo est qui non videat. Non tamen ubique est in usu. — V. Ferraris, *Biblioth.*, etc., v^o Magister.

³ Ex Constitutione Benedicti XIV *Etsi minime*. Imo cogendi, ut declarat S. C. C. 17 julii 1668.

Magistri obligationes paucis excipe :

Doctus, recte, apte doceat, bona semina mittat.

581. Q. 4. *Quænam sunt obligationes discipulorum?*

R. Discipuli obligantur tum sibi, tum præceptoribus, tum Deo. Tria nempe discipuli debent : — 1. Sibi studium et laborem assiduam; scientiæ enim et artes non addiscuntur, nisi per magnos labores atque longam studiorum assiduitatem, juxta illud vulgatissimum : *Gutta cavat lapidem, non bis, sed sæpe cadendo*; — 2. Magistris reverentiam, docilitatem ac gratitudinem. Hoc ipsis gentilibus erat officium ineluctabile : *Discipulos id unum moneo, ait Quintilianus, ut præceptores suos non minus quam ipsa studia ament, et parentes non quidem corporum, sed mentium esse credant*; — 3. Deo pietatem; scriptum est enim : *Initium sapientiæ timor Domini*¹. Id nunquam satis juvenibus prædicabitur : nam tota moralis hominum existentia in hac vita et salus æterna in altera generatim pendet a primis annis, juxta illud : *Bonum est viro cum portaverit jugum ab adolescentia sua*². *Adolescens juxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea*³ (QQ).

Art. II. — De obligationibus in societate conjugali et herili.

582. Q. 1. *Quæ sunt mariti et uxoris obligationes mutuæ?*

R. Conjuges sibi mutuo debent societatem, amorem ac fidem : quæ quidem ipsis imponunt et natura conjugii, et ratio sacramenti, et ipsa etiam lex civilis⁴.

1. *Societatem*; unde tenentur simul habitare, juxta illud : *Dimittet homo patrem et matrem suam, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una*⁵ : electio vero domicilii pertinet ad maritum, cum familiæ caput sit⁶. Hoc etiam civili

¹ Ps. cx. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. III, n. 561.

² Jer. Thr. III. — ³ Prov. xxii.

⁴ C. Sab. 125, C. A. 90, C. S. 194, C. P. 50, C. G. 212. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. III, n. 551.

⁵ Matth. xix. — ⁶ V. *De Matrimonio*, ubi de effectibus.

lege sancitum est¹; — 2. *amorem*; dicit enim Apostolus : *Viri, diligite uxores vestras, sicut et Christus dilexit Ecclesiam, et se ipsum tradidit pro ea*². Et etiam mulieres hortantur, ut *viros suos ament*³. Hinc peccant si rixas, jurgia et odia in se invicem excitent, aut foveant; vel si conviciis atque maledictionibus se invicem afficiant; — 3. *fidem*; nempe conjugalem juxta illud : *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier... Nolite fraudare invicem*⁴.

583. Q. 2. *Quænam sunt speciales obligationes mariti et uxoris?*

R. ad 1. : Maritus tanquam caput tria uxoris suæ curare debet :

1. *Animam* : adeo ut peccet graviter si uxori permittat, ut legen Dei et Ecclesiæ transgrediatur; tanto magis si impediat ab illius observantia. Non enim hoc esset ipsam diligere uti se ipsum.

2. *Corpus* : nempe tenetur uxorem secum retinere, et alere secundum statum suum et conditionem, tum ex debito amoris conjugalis, tum ex officio capitis familiæ, tum ex justitia ratione dotis, tum ex civili ipsa lege⁵ : quare mulier nobilis ac dives non posset cogi ad officia famulæ, ut esset verrere domum, coquere cibos.

3. *Mores* : tenetur nempe uxori invigilare, benigne compati, amicis suasionibus, non rigidis verbis imperare. Et si aliquando conveniat fortiter cum ipsa agere, semper tamen habeatur ratio illius Marci Aurelii : *Uxor monenda sæpe, reprehendenda raro, violentis manibus tractanda nunquam*. Uno verbo vir tenetur uxorem habere uti sociam, non uti ancillam; Deus enim dedit mulierem viro non in vile mancipium, sed *in adjutorium simile sibi*. Ad rem Angelicus :

¹ Art. 127. — C. A. civ. 91. — C. S. 201. — C. P. 51. — C. G. 214. — C. M. 98.

² Eph. v. — ³ Ad Tit. — ⁴ I Cor. vii.

⁵ Art. 125. — C. A. 90. — C. S. 195. — C. P. 50. — C. G. 212. — C. M. 100. Quod si ipsa a marito discesserit sponte sua et sine causa, cessabit in marito hoc onus. Item si in adulterium lapsa sit, et aliunde habeat ut vivat.

Conveniens fuit mulierem formari de costa viri, ad significandum, quod inter virum et mulierem debet esse socialis conjunctio. Neque enim mulier debet dominari in virum, et ideo non est formata de capite; neque despici debet a viro tanquam serviliter subjecta, et ideo non est formata de pedibus¹.

584. R. ad 2. : Uxor specialiter tenetur erga maritum suum :

1. Ei ex corde obedire in iis, quæ ad familiæ administrationem pertinent et propriæ conditioni conveniunt, unde ait Apostolus : *Mulieres viris suis subditæ sint, sicut Domino, quoniam vir caput est mulieris, sicut Christus caput est Ecclesiæ²*. Non licet itaque mulieri agere expensas contra mariti voluntatem, quæ communem fœminarum sui status consuetudinem excedant, nisi eas agat ex paraphernalibus bonis.

2. Ei ex animo placere : sit mansueta, lenis, patiens : omnem garrulitatem, procacitatem et suspicionem circa fidem sedulo avertat. Ex his enim sensim sine sensu evenire solent mutuae aversiones, sine fine altercationes, fractio fidei, scandala, ac demum divortia³.

3. Ei indigenti de suo providere; hoc enim ad debitum conjugalis amoris pertinet. Quod etiam civili lege præcipitur, ut non tantum marito subdita sit, sed etiam ut concurrat ad illum alendum propriis bonis, si illa indigeat.

585. Q. 3. Ad quid tenentur domini erga famulos suos?

¹ Gen., cap. ii. Et D. Thomas, 1, q. 98, a. 29.

² Ephes. v. — V. Mellini, *La donna forte*. Modena. — *Le tribolazioni delle maritate*. Monza, 1858. — Chassay, *Le difficoltà della vita di famiglia*; it. *I doveri delle donne nella famiglia*. Et S. Chrysostomus, *Homil. xxvi in I ad Cor.*, ecc., ecc.

³ Confessarius non statim credat conjugi contra conjugem conquerenti, præsertim si uxor in maritum invehat, quia mulieres ordinarie sunt procaeces : melius est, re dissimulata, ipsi commendare orationem, patientiam, mansuetudinem, et majorem sollicitudinem pro viro : sicque pluribus medetur malis. Taceat uxor, dum maritus est iratus vel ebrius : si monitio profutura videatur, id agat, dum maritus est bene affectus. Leniter autem agat semper : quod si non juvat et agatur de re gravi, curet, ut per Parochum vel alium virum prudentem maritus admoneatur. *Gury.* — V. Augustinus, *Confess.*, l. IX, c. ix.

R. Hæc præcipue servare tenentur domini circa famulos suos :

1. Illos instruere; inquit enim Apostolus : *Si quis autem suorum, et maxime domesticorum, curam non habet, fidem negavit et est infideli deterior¹*. Qui ergo dominus sollicitus non est, ut famuli rudimentis fidei imbuantur, nec tempus ad hoc conveniens concedit; qui eos ad catecheses et conciones sacras opportuno loco et tempore non mittit, iste profecto suorum domesticorum curam non habet. — Sic etiam graviter peccat, si absque justa causa famulos impediatur diebus festis a Missa audienda; si opera servilia iisdem imponat; si jubeat ea, quæ sine gravi peccato præstare non possunt.

2. Illos corripere, si opus sit; domini enim vices gerunt parentum cum famulis, et sunt caput totius familiæ, quam debent recte dirigere. Unde peccant gravissime domini, qui non monent, vel incorrigibiles non dimittunt famulos irreligiosos, impios, blasphemantes, turpia loquentes et perverſitatis præbentes exempla (maxime filiis ac filiabus, quorum ætati tanta reverentia debetur). Sed iis quidquid lubet, indulgent, dummodo labores rite præstent : imo perversis principiis eos imbuunt, imo ipsorum conscientia ac religiositati irrident, imo eos seducunt, vere animarum interfectores.

3. Illos amare amore interno et externo : ideoque eos benigne alloqui, convenienter alere, plus æquo non gravare laboribus, scientes eos confratres suos esse, unum omnium Dominum, spem et metam : *Ex eisdem seminibus ortos, eodem frui cœlo, æque spirare, æque vivere atque mori²*. Unde Scriptura : *Si est tibi servus fidelis, sit tibi quasi anima tua, quasi fratrem sic eum tracta; noli esse sicut leo in domo tua, evertens domesticos tuos et opprimens subjectos tibi³*.

4. Illos justo pretio nunquam fraudare; legitur enim : *Dignus est operarius mercede sua. Qui effundit sanguinem, et qui fraudem facit mercenario, fratres sunt⁴*. Pretium justum

¹ I Tim. v — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. III, nn. 542 et seq.

² Ita Seneca (Epist. xlvii), qui laudat amicum Lucilium, quod cum servis familiariter agat vivatque. Et invehit in consuetudinem multorum dominorum, qui servos suos superbissime et crudelissime tractant.

³ Eccli. iv et xxxiii. — ⁴ I Tim. v; Eccli. xxxiv.

censetur quod communiter in illis locis dari solet, vel quod uno recusante, statim ab alio admittitur: hoc tamen habet latitudinem. — Hinc versus:

Instrue, corripe, ama, mercedem pandito servis.

586. *Quid si famulus ad annum conductus per mensem ægrotet; vel sine causa ante annum discedat?* — In primo casu ex justitia ei integrum non debetur salarium, uti docent verius et communius; cum non præstiterit servitium integrum: excipe, nisi aliter se habeat consuetudo. Imo dominus ne tenetur quidem ad expensas infirmitatis, ut probabiter contra alios docet Lugo, modo famulus non sit in necessitate, nec aliter ferat usus¹. Non tamen tenetur servus operas suas supplere; quia tota promissio temporis determinato affixa est.

In alio casu, licet servus non recte agat, per se tamen aliquid ei debetur, ut communius dicunt; cum servitus exhibita mereatur utique mercedem suam. Excipe iterum, nisi ideo domino damnum obvenerit, vel aliter se habeat mutua conventio.

587. Q. 4. *Quænam sunt obligationes famulorum erga dominos?*

R. Famuli tenentur dominis ea generatim præstare, quæ filii parentibus, amorem nempe, reverentiam, obedientiam et fidelitatem.

1. *Amorem*; quia sibi sunt loco parentum: quo quidem sincero amore etiam dominorum filios prosequi tenentur. — Hæc in re delinquant illæ ancillæ, quæ vix ab oculis parentum subductæ filios adhuc tenellos despiciunt, vexant, atque uti extraneos habent.

2. *Reverentiam*; clamat enim Apostolus: *Servi dominos suos omni honore dignos arbitrentur*². Hinc peccant graviter, si occultos et graves dominorum defectus manifestent, si

¹ V. Liguori, *Op. Mor.*, l. III, nn. 342 et seq., it. n. 864. Hic tamen jure præferre illud Plinii Juvenis (ep. XIX, al. 114): *ægrotanti famulo tanto major humanitas exhibenda est, quanto nunc illa magis eget.* — V. Zacchia, *De salario seu operarii mercede.* Roma, 1658.

² I Tim. v. — V. Ferraris, *Bibliotheca*, etc., v^o Famuli, Famulæ.

gravibus injuriis eos afficiant, v. g. diabolos, canes, etc., appellando (nisi ex ira et indeliberatione proferantur, quia tunc non reputantur graves); vel si eos graviter irrideant aut sinant ut in propria præsentia illorum honori graviter detrahatur.

3. *Obedientiam*; prima lex famuli voluntas domini. Sic eos alloquitur Petrus: *Subditi estote in omni timore dominis, non tantum bonis et modestis, sed etiam discolis*¹. Hinc plus minusve pro materiæ qualitate peccant famuli, qui cum aliquid non gratum præcipitur, obmurmurant, insolenter respondent vel simulant se jam illud fecisse.

4. *Fidelitatem* in servitio; ideo enim stipendio conducti sunt, ut fideliter serviant, strenue laborent, res domini curent, ac nihil surripiant. Unde Apostolus vult *servos dominis suis subditos esse, in omnibus placentes, non contradicentes, non fraudantes, sed in omnibus fidem bonam ostendentes*². — Hinc versus:

Dilige, et obsequium, famulatum redde, fidemque.

588. *Quid si famuli inculpabiliter damnum afferant domino in exequendis muniis sibi commissis; vel in transferendis mobilibus et suppellectilibus?* Cum res pereat domino, et dominus censeatur agere per famulum, et revera agat, ipsi stant incommoda et damna, quæ inculpabiliter famulus affert rei domesticæ, nisi alia sit conventio.

589. *An possint absolvi famulæ cum heris peccantes, si jam aliis vicibus cum eis peccaverint?* — R. Si bis vel semel tantum peccaverint, et post admonitionem Confessarii occasionem tollere curaverint, absolvi possunt; secus si occasionem removere neglexerint. Quare nunquam eas absolverem, si peccatum fuerit frequens, nisi exhibeant extraordinaria dispositionis signa, et sint in gravi necessitate, si nempe sine gravi incommodo nequeant proprio statui aliter providere: quamquam et in hoc casu experimentum quærerem³ (RR).

¹ Epist. I, c. II.

² I Tim. II. Quoad furta famulorum, vid. *De Restit.*, c. ult.

³ V. Liguori, *Op. Mor.*, l. III, n. 439; et Tract. seq. *De Concubinato.*

SCHOLIUM. — *De obligationibus Superiorum et Inferiorum generatim erga se invicem.*

590. Q. *Quæ speciales Inferiorum et Superiorum obligationes ad invicem?*

R. Ad 1 : In humana societate (præter quos numeravimus) sunt qui aliis præstant vel dignitatis, vel propinquitatis, vel potestatis, vel peculiaris alicujus officii et muneris, vel etiam solius ætatis nomine. His respective debetur *honor* ratione potestatis, *obedientia* ratione officii, *tributa* ratione stipendii, *reverentia* ratione ætatis. Hinc generatim dicitur in Scripturis sanctis : *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit...; reddite ergo omnibus debita... cui timorem timorem, cui honorem honorem*¹.

R. Ad 2 : Vicissim superiores sive ecclesiastici sive sæculares tenentur inferiorum bonum curare; cum potestas sit in subditorum utilitatem ipsis a Deo tributa. Hinc Scriptura : *Rectorem te posuerunt? noli extolli; esto in illis quasi unus ex ipsis; curam illorum habe*².

591. Hic tamen non est omittenda specialis illa obligatio, quæ omnes laicos premit erga Clerum ac maxime Parochos suos, a quibus habent quidquid habent de bonis animæ : — 1. eis debent amorem; sunt enim spirituales ipsorum patres : *Per hos Christum induimus, et cum Filio Dei sepelimur*, ad rem ait Chrysostomus³, *et membra beati illius capitis efficimur*; — 2. obedientiam juxta illud Apostoli Pauli : *Obedite præpositis vestris, et subjacete eis; ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddaturi*⁴; — 3. reverentiam, et quidem maximam, cum sit maxima pastorum dignitas : at quo major dignitas, eo major debet esse reverentia; — 4. subsidia; nam *Dominus ordinavit iis, qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere*⁵.

Quæ autem debet Clerus universus, ac maxime Parochus fidelibus, jam satis abunde docuimus in prima hujusce Tractatus parte.

¹ Rom. XIII. — ² Eccli. XXXII. — ³ L. III, *De Sacerd.* — ⁴ Hebr. XIII.

⁵ I Cor. IX. « La réputation d'un prêtre, d'un supérieur ecclésiastique est bien délicate : il est facile de la flétrir. Combien sont coupables ceux qui, par des railleries, des médisances, et quelquefois même par des calomnies, dénigrent un pasteur et le rendent incapable de faire le bien qu'il pourrait faire! » *Examen raisonné.* — « Notre Seigneur, dit Goussel, ordonne même d'obéir aux prêtres qui n'ont pas l'esprit de leur état, quand ils ne commandent rien de contraire à l'Évangile et à l'enseignement de

ADNOTATIONES

AD TRACTATUM TERTIUM

(A) Page 363.

592. « Kant, célèbre coryphée des panthéistes de nos jours, s'apercevant que sa raison théorique ne lui servait de rien dans la vie positive, eut recours à la raison pratique pour y trouver un *impératif régulateur* de ses actions et du libre arbitre conforme à l'idée du devoir et du droit. Cette raison pratique le mit en possession de quelques notions pratiques à priori, qui déterminent pour nous non *ce qui est, mais ce qui doit être*, et forment la loi morale (l'obligation), dont la force est autonome et ne soumet pas le sujet à l'obéissance par l'idée d'un être et d'une autorité et force supérieure, ni par la crainte du mal ou l'absence de la félicité, mais *par le pur respect à cette loi*; de sorte qu'en définitive cette loi n'est qu'une abstraction, une vaine tendance vers le souverain bien qui ne peut déterminer ni où elle est, ni ce qu'elle est, ni par quelle voie on y parvient, et elle devient dès lors un empirisme dans la partie sur laquelle s'appuient, pour régler sa vie réelle, positive, extérieure, ces préceptes de la raison pratique qui sont formulés dans ce qui est appelé la *raison juridique*, savoir : dans les lois positives, religieuses ou sociales. Ainsi la raison était déclarée par Kant autonome, c'est-à-dire *législatrice d'elle-même, dépendant de ses seules lois propres*; les écoles d'Allemagne entrèrent dans ce cercle, et, plus tard, Fichte ne considère le devoir (l'obligation) sinon comme *une loi, que le moi s'impose à lui-même, et cette loi consiste à respecter le droit des autres*. Pour Hegel, la moralité est *une harmonie de l'homme avec la nature, et la volonté est sa fin morale à lui-même ou la loi de la moralité*. Quant à Schelling, il dit que, *si Dieu existe, il existe dès lors comme conséquence un monde moral*; mais il ajoute que *la vertu* est un état dans lequel l'âme se conforme non à la loi placée en dehors d'elle, mais plutôt comme à une nécessité de sa nature. » (*Saggio intorno al Socialismo, ecc.*, p. 806-7.) — Contra

l'Église; voici en effet ce qu'il dit en parlant des Scribes et des Pharisiens : Super cathedram Moysi sederunt Scribæ et Pharisei; omnia ergo quæcumque dixerint vobis, facite; secundum vero opera eorum nolite facere; dicunt enim et non faciunt. » (Matth. XXIII.)